

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלידי ישיבת הר עציון
שיעורים בדרכיה: אישה והלכה
צוות דרכיה, לורי נוביק

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

הוצאת אחר ידי חובתו

כיצד ומתי יכול אדם להוציא אחר ידי חובתו ההלכתית? מי רשאי לעשות זאת, ועבור מי?

מאת לורי נוביק | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג
תרגום בעברית: רחל וינשטיין | עריכה בעברית: חניטל אופן ועדיה בלנק

קיום מצוות עבור אדם אחר

אנו יכולים לקיים מצוות מסוימות בעזרתם של אנשים אחרים. לדוגמה, אדם יכול להפריש חלה למען אחר, או לתת צדקה בשם חברו. שוחט יכול לשחוט חיה שאחרים יאכלו, ומוהל יכול למול תינוק לבקשת אבי היילוד.

לעומת זאת, מצוות אחרות עלינו לקיים בעצמנו, כמו לאכול מצה או ליטול לולב.

אילו מן המצוות עלינו לקיים בעצמנו, ואילו ניתן לקיים באמצעות אדם אחר?

האור זרוע מציע הבחנה בין מצוות **מוכוונות-תוצאה**, בהן הדבר החשוב ביותר הוא תוצאת המעשה (כמו הפרשת חלה), לבין מצוות **מוכוונות-פעולה**, בהן המעשה עצמו הוא החשוב (כמו נטילת לולב).

שו"ת אור זרוע סימן קכח

מאי שנא הפרשת חלה שיכול לקיים מצותו על ידי שליח מכל המצוות תפילין וציצית סוכה ולולב ואכילת מצה? ושמא שחיטה והפרשת חלה אין מצוותן אלא...לתקן העיסה וליתן חלה לכהן. וכן שישחט הנשחט וכן קידושין עיקר המצוה שתהא לו אשה מקודשת.

במצוות מוכוונות-תוצאה, אדם אחר יכול להשיג את אותה התוצאה כמו האדם שבעבורו הוא מקיים את המצווה. במצווה מוכוונת-פעולה, עצם המעשה הוא עיקר המצווה, והסתמכות על מעשה של אחר גורמת לאדם שלא לעשות את מעשה המצווה החיוני ובעצם לא לקיים את המצווה. מסיבה זו אין אפשרות להוציא אחר ידי חובת מצוות מוכוונות-פעולה.

אף שהאור זרוע משתמש במונח "שליח", אין זה ברור שבכוונתו להגיד שכדי להוציא אחר ידי חובה יש הכרח במינוי רשמי לשליח בכל מצב, אם בכלל. הרשב"א, למשל, כותב כי מינוי רשמי לשליח אינו נחוץ לפחות במצוות מסוימות, כגון טבילת כלים, שבהן זהות המבצע את מעשה המצווה אינה משפיעה על התוצאה:

שו"ת הרשב"א חלק ג סימן רנה

דלגבי טבילת כלים, לא בעי [צריך] שליחות, דמנא תיתי, ואלו הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים, עלתה לו טבילה

אין זה אומר שהעיקרון של ההבחנה בין סוגי מצוות המובא על ידי האור זרוע נכון באופן גורף, או כי כל המצוות מוכוונות-התוצאה יכולות להתקיים על ידי אדם אחר. לעיתים, פרמטרים הלכתיים המיוחדים למצווה מסוימת קובעים מי יכול לקיימה, מה שמשפיע כמובן גם על מי שיכול לקיימה עבור אדם אחר. לדוגמה, קטן זקוק להשגחת מבוגר בטבילת כלים. או למשל, אדם הנימול בעצמו מועדף כמוהל.

עם זאת, באופן כללי המגדר אינו משחק תפקיד מרכזי בנושא זה. נשים וגברים יכולים להוציא אלה את אלה ידי חובת מצוות רבות.

מצוות שבדיבור

הוצאה ידי חובה במצוות שבדיבור, כגון קידוש או קריאת מגילה, היא דבר מצוי ביותר. במצוות אלה העיקר בוודאי קשור יותר במעשה מאשר בתוצאה. כיצד יכול אדם אחד להוציא אחרים ידי חובתם במצוות שבדיבור?

התשובה הקלאסית לשאלה זו משתמשת בעיקרון נוסף המובא בגמרא:

סוכה לח ע"ב

הוא [=שליח הציבור] אומר [=בתוך הלל] "ברוך הבא" והן [=הציבור] אומרים "בשם ה'". מכאן לשומע כעונה... אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: מנין לשומע כעונה – דכתיב "את [כל דברי הספר] אשר קרא [מלך יהודה]" (מל' ב כב טז), וכי יאשיהו קרא? והלא שפן קראן, דכתיב "ויקראו שפן לפני המלך". אלא מכאן לשומע כעונה.

שפן הסופר קרא את ספר התורה שנמצא בימי מלכות יאשיהו באוזני המלך, אך כחלק מנבואתה על משמעות העניין התייחסה חולדה לספר "אשר קרא" המלך. מכאן אנו לומדים את העיקרון שלפיו מי ששומע נחשב כשווה לאדם המדבר (בלשון חז"ל: 'עונה'). עיקרון זה מתממש בתפילת הלל: החזן קורא התחלה של פסוק, והקהל משלים את אותו ויוצא ידי חובת אמירת הפסוק כולו. דבר זה מבסס את הרעיון של 'שומע כעונה' – השמיעה היא בעלת מעמד הלכתי.

מהי המשמעות המדויקת של הביטוי 'שומע כעונה'? הדבר תלוי בשאלה עד כמה אנו מדגישים את הקידומת "כ-". קיימות שתי אפשרויות להבין את הקידומת הזו:

א. **שמיעה היא בדיוק כמו דיבור.** כלומר, אדם השומע ברכה של אדם אחר נחשב כאילו הוא ברך בעצמו. נראה שהתוספות מבין את דין 'שומע כעונה' באופן הזה.¹

א. **התוצאה של השמיעה דומה לדיבור.** שמיעה היא דרך חלופית לצאת ידי חובת מצווה שבדיבור. מי ששומע מישהו אחר מדבר קיים את המצווה, אך לא באופן זהה לזה של מי שדיבר ממשי. נראה שרש"י תומך בדעה זו.

רש"י סוכה לח ע"ב, ד"ה הוא אומר ברוך

אם שמע וכיון לבו לשמוע אף על פי שלא ענה – יצא.

רש"י כותב כי השומע כעונה "לא ענה". מה שמרמז על כך שהוא לא באמת עונה, אך יוצא ידי חובתו דרך השמיעה.²

¹ ניתן להסיק זאת מהדיון של התוספות על הדרך שבה יש לנהוג במצב שבו אדם עדיין מתפלל תפילת שמונה עשרה בעת שהחזן מגיע לקדושה. מכיוון ששמיעה שקולה לאמירה, העצירה להקשיב לקדושה בשקט תפריע לתפילת הלחש ממש כמו לענות בקול. כך שאם האדם ישתוק, השמיעה תפריע לתפילתו. תוספות סוכה לח ע"ב, ד"ה שמע ולא ענה יצא

אם היה שותק היתה שמיעתו הפסקת תפלתו

² כפי שראינו בהערת השוליים הקודמת, התוספות מחשיבים שמיעה כמקבילה לדיבור, עד כדי כך שהם אוסרים על אדם להפסיק באמצע תפילת העמידה כדי לשמוע קדושה. אולם רש"י גורס כי יש לעצור ולהקשיב, וכי הדבר אינו נחשב כהפרעה. רש"י ממשיך:

רש"י סוכה לח ע"ב, ד"ה הוא אומר ברוך

הסתייגויות

יש לשים לב שרש"י מוסיף הסתייגות: כדי לקיים מצווה באמצעות "שומע כעונה" אדם חייב לכוון ליבו לשמוע. בפסיקתו לגבי עניין זה, הרמב"ם מציין שתי הסתייגויות נוספות:

רמב"ם הלכות ברכות א', יא

כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואף על פי שלא ענה אמן... והוא שיהיה המברך חייב באותה ברכה, היה המברך חייב מדברי סופרים והעונה חייב מן התורה לא יצא ידי חובתו עד שיענה או עד שישמע ממי שהוא חייב בה מן התורה כמוהו

לדידו של הרמב"ם, כדי לצאת ידי חובה אדם חייב לשמוע את הברכה במלואה. זאת ועוד, האדם המברך צריך להיות מחויב באמירת הברכה לפחות באותה המידה שבה השומע מחויב בה. המקור הקלאסי לכך מופיע במשנה בראש השנה:

משנה ראש השנה ג', ח

זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם

אם אדם אינו מחויב במצווה מסוימת, קיום המצווה מרצון יכול להיחשב כקיום מצווה. עם זאת, הדבר עדיין שונה מבחינה הלכתית מאדם המחויב במצווה ומקיים אותה. אדם יכול להוציא אחר ידי חובתו רק כאשר רמת החיוב שלהם זהה, או שרמת החיוב של המוציא ידי חובה גבוהה יותר.

לדוגמה, לאה יכולה לעשות קידוש לגברים ולנשים מאחר שהיא מחויבת בקידוש מדאורייתא כמוהם. היא יכולה לקדש עבור ילדיה הקטנים המחויבים ברמה פחותה ממנה, בחובת חינוך מדרבנן. אך בנה של לאה, יהודה, שהוא קטן (פחות מגיל בר מצווה), אינו יכול לעשות קידוש עבור לאה מכיוון שהוא אינו מחויב מדאורייתא עדיין.

נשים המוציאות ידי חובה

האם אישה יכולה להוציא גבר ידי חובתו? אם הגורם הקובע הוא רמת החיוב, אז אישה אמורה להיות יכולה לעשות זאת, כל עוד רמת החיוב שלה שווה לגבר או גבוהה משלו. במסגרת הדיון על רמת החיוב של נשים בברכת המזון, הגמרא מניחה שזהו המצב.

ברכות כ"ב

אי אמרת [=שחובת האישה בברכת המזון] דאורייתא – אתי [בא] דאורייתא ומפיק [ומוציא] דאורייתא, ואי אמרת דרבנן – הוי שאינו מחויב בדבר [=באותה רמה], "וכל שאינו מחויב בדבר – אינו מוציא את הרבים ידי חובתו..."

הגמרא מציעה כי אם נשים מחויבות בברכת המזון מדאורייתא, אזי אישה יכולה להוציא כל אחד ידי חובתו, כולל גברים. אם נשים מחויבות רק מדרבנן, אזי אישה לא יכולה להוציא גבר המחויב מדאורייתא ידי חובתו, מאחר שהיא לא נחשבת "מחויבת בדבר" מדאורייתא. נוכל להסיק כי כאשר חובתה של האישה שוות ערך לרמת החיוב של הגבר או גבוהה ממנה, היא אכן יכולה להוציא אותו ידי חובה.

וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר קדיש [מסורת הש"ס: צ"ל קדושה] או יהא שמיה רבא – ישתקו בתפלתן וישמעו בכוונה, והרי הן כעונין, וכשיגמור הקדושה – יחזרו לתפלתן...

מדוע לפנות לאחר?

מתי אדם צריך לפנות לאדם אחר בבקשה שיוציא אותו ידי חובת מצווה שבדיבור?³

'שומע כעונה' הוא מנגנון יעיל המאפשר למילים של אדם אחד להיאמר בשמו של אדם אחר. אבל האם אין אדם צריך להעדיף לקיים מצווה בעצמו? נראה שהגמרא מלמדת את זה בדיוק:

קידושין מא ע"א

אמר רב יוסף: מצוה בו יותר מבשלוחו

לפי הרמב"ם, עיקרון זה חל על כל המצוות, ואנו לומדים מכך שקיום המצווה שלם יותר כאשר אדם מקיים אותה בעצמו.

פירוש המשנה לרמב"ם, קידושין ב', א

שהתעסקות האדם במצוה בעצמו יותר שלם מאשר יטיל על זולתו לעשותה לו.

אפילו בהנחה שהוצאה ידי חובה לא מצריכה מינוי שליחות רשמי והלכתי, נראה שעדיף שכל אדם יקח על עצמו אחריות לקיום המצוות שלו!⁴ ישנן שתי סיבות מרכזיות לכך שלמרות כל הנאמר לעיל, יבקש אדם לצאת ידי חובתו באמצעות אדם אחר:

ו. **שבח לקב"ה**. התוספתא מלמדת שכאשר קבוצת אנשים מקיימת מצווה ביחד, על אדם אחד לברך בשביל כולם:

תוספתא ברכות ו', טו

עשרה שהיו עושין עשר מצות כל אחד ואחד מברך לעצמו, היו עושין כולן מצוה אחת אחד מברך לכולן

אם כן, לדוגמה, כל אדם לחוד צריך לברך בעצמו על הנחת התפילין שלו. אך בקריאת מגילה במניין רק אדם אחד מברך והקהל מקשיב לקריאה.⁵ מדוע? הגמרא מביאה פסוק ממשלי המספק הסבר לכך:

ברכות נג ע"א

ובית הלל אומרים: אחד מברך לכולן, משום שנאמר: "ברב עם הדרת מלך" (משלי י"ד, כח).

"ברוב עם הדרת מלך" מבטא את העיקרון ההלכתי לפיו אנו משבחים ומהדרים את הקב"ה במיוחד בעת שאנו מתאגדים לקיים מצווה ביחד.

הרב שלמה זלמן אוירבך סבר כי 'ברוב עם הדרת מלך' תקף גם בקבוצת נשים המברכות יחד.⁶ הוא מתבסס על הדיון ההלכתי בנוגע לזימון נשים – שלוש נשים או יותר המזמנות לברך את ברכת המזון ביחד:

הרב דוד אויערבאך, הליכות ביתה עמ' 71

ששמעתי מדודי הגרש"ז [=הגאון רב שלמה זלמן] שליט"א, דהרי מבואר בשו"ע סי' קצט דנשים 'מזמנות לעצמן'...אחת מברכת לכולן, וכמו שמזמנות לעצמן כך גם אחת מברכת לכולן בשאר ברכות...

כאשר יש קבוצת נשים המקיימת מצווה ביחד, אישה אחת יכולה לברך עבור כולן.

³ בקיום מצוות שאינן בדיבור והן מוכוונות-תוצאה יש סיבות טכניות ומעשיות רבות לפנות לאחר. לדוגמה, בשביל לקיים מצוות שחיטה דרושים כישורים מסוימים שאין לכל אדם, או שנוח יותר שאדם אחד ישחט בשביל כולם. דיונינו כאן יתמקד בסיבות לפנות לאחר על מנת שיוציא ידי חובה במצוות שבדיבור, שהן מוכוונות-פעולה.

⁴ בעוד שניתן להציע שעיקרון "מצווה בו יותר מבשלוחו" מוגבל לשתי הדוגמאות המובאות בגמרא, קידושין והכנות לשבת (כקיום של כבוד שבת), פסיקות הלכתיות רבות סוברות שהעיקרון חל על כל המצוות. מגן אברהם סימן רנ

וה"ה [=והוא הדין] בכל מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו

⁵ הסבר זה הולך בעקבות הרב אשר בן חיים, תלמידו של הרשב"א, ספר הפרדס, שער ט', י"ב, ח. ניתן למצוא כאן.
⁶ נדון בשאלה האם נשים מחויבות להתאסף בשביל קיום מצוות בדיון הבא בנושא מניין.

יש לשים לב שהרב אורבך מתייחס דווקא למצב של אישה המברכת עבור קבוצת נשים. נראה כי הוא סובר שבקבוצה מעורבת אישה לא תברך, גם לא כדי לקיים ברוב עם הדרת מלך. (נבחן את הסיבות לכך בעתיד)

II. עזרה הדדית. לעיתים אדם צריך עזרה בקיום מצווה שבדיבור. לא לכולם יש ידע או יכולת לקיים מצוות שבדיבור. הערתו של רש"י הקודמת לקטע שצוטט לעיל מבהירה זאת:

רש"י סוכה לח ע"ב, ד"ה הוא אומר ברוך

מכאן נלמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות, אם שמע וכיון לבו לשמוע, אף על פי שלא ענה – יצא.

לדידו של רש"י, מצב קלאסי של 'שומע כעונה' הוא מצב שבו השומע אינו מסוגל לקיים את המצווה בדרך אחרת. מדוע עלינו לעזור זה לזה במצבים שכאלה? מתוך אהבת ישראל, המצווה לאהוב את אחינו היהודים, אנו לומדים שיש לעזור זה לזה באופן כללי. אך קיים כאן עיקרון נוסף, הנקרא "ערבות".

באופן מילולי, ערבות משמעותה להיות עֵרֵב. לדוגמה, רחל יכולה להיות ערבה להלוואה של לאה. במובן רחב יותר, רבי יהודה הנשיא מלמד שכל ישראל נהיו ערבים זה לזה במעמד הר סיני.

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו, מסכתא דבחדש פרשה ה

רבי אומר, להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל התורה השוו כולם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה, ולא עוד, אלא שהיו ממשכנין עצמן זה על זה.

מהגמרא לומדים שהמשמעות הרחבה יותר של מושג הערבות קשורה לעולם המצוות – בני ישראל אחראים, בכל זמן שמתאפשר, למנוע זה מזה לחטוא.⁷ תלמידי רבינו יונה מוסיפים שליהודים יש אחריות גם לעזור זה לזה לקיים מצוות בשל עיקרון הערבות.

תלמידי רבינו יונה על הרי"ף ברכות יב ע"א

שערב הוא בעבורם ועליו להצילם מן העון ולפטור אותם מן המצות

אדם אחד יכול להוציא אחרים ידי חובתם במצוות שבדיבור, אפילו אם הוא כבר יצא ידי חובתו. עיקרון זה, הידוע כ"יצא מוציא", הוא יישום מובהק של עיקרון הערבות.

ראש השנה כט ע"א

תני אהבה בריה דרבי זירא: כל הברכות כולן, אף על פי שיצא – מוציא

חידושי הריטב"א ראש השנה כט ע"א

כל ברכות המצות אף על פי שיצא מוציא שאע"פ [=שאף על פי] שהמצות מוטלות על כל אחד הרי כל ישראל ערבין זה לזה וכולם כגוף אחד וכערב הפורע חוב חבריו

אפילו אם ראובן קידש כבר, עיקרון הערבות מתיר לו לקדש שוב עבור שמעון, על מנת לאפשר לשמעון לקיים את החיוב שלו, באופן דומה לערב המשלם את הלוואת ידידו!

רבי עקיבא איגר מבהיר את האופן שבו עיקרון הערבות מיושם בקרב נשים. הוא כותב בתגובה לשאלה שנשאלה במקור לגבי דעת הרא"ש:⁸

⁷ יהודי "מועד", כלומר נענש על חטאו של יהודי אחר, כאשר הייתה לו האפשרות למנוע ממנו את החטא אך הוא לא עשה זאת, מכיוון ש"כולן ערבין זה בזה".
סנהדרין כז ע"ב

והכתיב: וכשלו איש באחיו – איש בעון אחיו, מלמד שכולן ערבים זה בזה... שהיה בידם למחות ולא מיחו.

⁸ אם חובתה של אישה בברכת המזון היא מדרבנן, היא אינה יכולה להוציא ידי חובה אדם שאכל לשובע ומחויב מדאורייתא. לעומת זאת, אדם שאוכל כמות מספקת רק כדי להיות מחויב בברכת המזון מדרבנן, יכול להוציא ידי חובה אדם אחר בברכת המזון, גם אם הוא מחויב מדאורייתא.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ז

אלא נראה לענ"ד [=לפי עניות דעתי] דכוונת הרא"ש.... במצוה דנשים חייבות גם המה בכלל ערבות, ושייך בהו ג"כ [=גם כן] דינא ד'יצא מוציא'.

דעה זו, שלפיה נשים כלולות בכל המובנים של ערבות, כולל 'יצא מוציא', היא השיטה הרווחת בקרב רוב הפוסקים, כפי שניתן להסיק לדוגמה מפסיקת המגן אברהם,⁹ המשנה ברורה,¹⁰ והב"ח.¹¹

ערוך השולחן מסכם:

ערוך השולחן אורח חיים סימן רעא סעיף ו

איש ואשה יכולין להוציא זא"ז [=זה את זה] בכל גווני ויש מי שרוצה לומר דאשה אינה בכלל ערבות [דגמ"ר = דגול מרבבה] ודבר תמוה הוא

מדוע חייב מדרבנן של אישה שונה מזה של הגבר? הרא"ש (בניסוח דומה מאוד לזה של רבנו יונה) מסביר כי הגבר בדרך כלל מחויב בברכת המזון מדאורייתא, כך שגם אם ברגע נתון הוא מחויב בפועל רק מדרבנן ניתן להחיל את עיקרון הערבות, כפי שעושים במצב שבו אדם שיצא ידי חובתו יכול להוציא אחרים ידי חובתם וכפי שעושים אפילו אם הוא לא אכל כלל. אך אם אישה מחויבת רק מדרבנן, לא משנה מה הכמות שהיא אוכלת, היא לעולם לא תוכל להוציא גבר, הנכנס לעתים לחיוב מדאורייתא, ידי חובתו. רא"ש מסכת ברכות פרק ג סימן יג

דאיש אף על גב שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה בזה ... לפיכך כשאכל כזית אף על פי שאינו נתחייב אלא מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה. שערב הוא בעבורם ועליו הוא להציל מן העון ולפטור אותן מן המצות אבל אשה אינה בכלל הערבות לכך אינה מוציאה אלא מי שחיובו מדרבנן:

מאות שנים לאחר מכן, הדגול מרבבה (רבי יחזקאל לנדא, המכונה גם 'הנודע ביהודה') מבין את אמירתו של הרא"ש ש"אישה אינה בכלל הערבות" כאומרת שכלל 'יצא מוציא' אינו רלוונטי בקרב נשים. הוא טוען כי אישה לא יכולה להוציא מישהו אחר ידי חובה אם הוא מצווה מדאורייתא כאשר היא כבר קיימה את חובתה שלה, וכי ייתכן שגבר לא יוכל להוציא אישה ידי חובתה במצווה שהוא כבר קיים.

דגול מרבבה או"ח רע"א:ב

והרי כתב הרא"ש... שאשה אינה בכלל ערבות לכך אינה מוציאה אלא מי שחיובו מדרבנן עיי"ש [= עיין שם]. ואני מסתפק אם האשה אינה בכלל ערבות דהיינו שהיא אינה ערובה בעד אחרים אבל האנשים שקבלו ערבות בהר גריזים והר עיבל נתערבו גם בעד הנשים וא"כ [= ואם כן] שפיר מוציא האיש את האשה אף שכבר יצא או דלמא כשם שהנשים לא נכנסו בכלל ערבות כך לא קיבלו האנשים ערבות בשביל נשים...

כפי שמציין ערוך השולחן, הרא"ש ככל הנראה לא התכוון שדבריו יתפרשו כך, אלא כפי שהם מובנים על ידי רבי עקיבא איגר (המובא בטקסט).

⁹ מגן אברהם סימן תרצב

אף על פי שיצא וכו' – ואם מברך לנשים יברך לשמוע מגיל[ה]

¹⁰ משנה ברורה סימן רעא, ה

יכולה להוציא אפילו היא כבר יצאת ידי קידוש

¹¹ ב"ח אורח חיים סימן תרעו

... אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה ...

לעומת זאת, ראו את האגרות משה, המציג קריאה שונה של הב"ח.

אם אחרים זקוקים לעזרתנו בקיום מצווה שבדיבור, עלינו לעזור להם משום ערבות ואהבת ישראל. שני עקרונות אלה רלוונטיים לנשים.

מדוע חשוב לציין שנשים כלולות בעיקרון הערבות?

בראש ובראשונה, ישנן השלכות מעשיות לערבות, החשובה ביותר מביניהן היא העיקרון של 'יצא מוציא'. שנית, ערבות היא ברת משמעות עמוקה יותר, המתייחסת להשתייכות למארג האחריות ההדדית היהודית לקיום מצווה.

הרבנית רחלי שפרכר פרנקל מבהירה את המשמעות הדתית של שילובן של נשים בערבות:¹²

הרבנית רחלי שפרכר פרנקל, "ערבים זה בזה"

האפשרות שנשים לא תכללנה ביסוד הערבות שהוא יסוד כל כך מהותי לעם, יש בו בהכרח כאב ואכזבה... מבקש אדם (= אישה) ששיטה כזו תדחה – בלשון ההלכתית – 'מצד הסברא', ז"א [=זאת אומרת] מצד השכל הישר, האינטואיציה ההלכתית... הגאון רבי עקיבא איגר חולק בחריפות [על הדעה שנשים אינן בכלל ערבות]... ופוסקים רבים הולכים בדרכו.

כפי שראינו, הדעה שערבותן של נשים מוגבלת אכן נדחית. גם אם רמת החיוב של נשים שונה במצווה מסוימת או בנסיבות מסוימות, ככלל נשים נחשבות כחלק מ"כלל ישראל" באופן מלא ומקיימות מצוות של ערבות הדדית.

ברכות הנהנין

חלק ניכר מהדין ההלכתי הנ"ל חל גם על ברכות הנהנין, הברכות שאנו מברכים על אכילה, שתייה, ריח טוב וכו'. ברכות אלה מכירות בריבונותו של הקב"ה על העולם, ומבקשות את רשותו של ה' ליהנות מתענוגות גופניים.¹³ אדם אחד יכול להוציא אחרים ידי חובתם בברכות כאלה, על בסיס העיקרון של 'שומע כעונה' (או, במקרים מסוימים, בהתבסס על הלכה מיוחדת של קביעת סעודה בחבורה שבה נדון בעתיד.

משנה תורה הלכות ברכות א', י

כל הברכות כולן אף ע"פ [=על פי] שבירך ויצא ידי חובתו מותר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן כדי להוציאן. חוץ מברכת ההנייה שאין בה מצוה שאינו מברך לאחרים אלא אם כן נהנה עמהן. אבל ברכת ההנייה שיש בה מצוה כגון אכילת מצה בלילי הפסחים וקידוש היום הרי זה מברך לאחרים ואוכלין ושותים אף על פי שאינו אוכל עמהן.

בברכות הנהנין העיקרון של 'יצא מוציא' לא חל. בדרך כלל איננו יכולים לברך את ברכת הנהנין בלי ליהנות בעצמינו. עיקרון הערבות שייך רק במצב שבו אנו צריכים לעזור ליהודי אחר לקיים מצווה ולמלא את חובתו, דבר אשר אינו רלוונטי ברוב מצוות האכילה.

רחל יכולה לברך המוציא עבור לאה כאשר הן אוכלות יחד ארוחת צהריים ביום חול, מכיוון שגם היא אכלה מהלחם. לעומת זאת, אדם שלא אכל מהלחם לא יוכל לברך המוציא עבור מי שכן אוכל. נניח שהן אוכלות את ארוחת הצהריים עם יעקב, בעלה של רחל. ההלכה הבסיסית היא שרחל יכולה לברך המוציא גם בשבילו.

לסיכום, בהתבסס על מה שלמדנו, לא אמור להיות כל פגם באישה המוציאה גבר ידי חובתו במקרה שהיא מחויבת באותה רמה (או ברמה גבוהה יותר). [במאמר הבא](#) נביא את הדיון ההלכתי לגבי מתי ראוי לאישה להשתמש ביכולתה להוציא גבר ידי חובתו.

¹² ניתן למצוא כאן
¹³ ברכות לה ע"א

ת"ר [=תנו רבנן] אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז [=העולם הזה] בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז [=העולם הזה] בלא ברכה מעל